

Т.Е. Беялов (Київський національний університет технологій та дизайну, Україна)

Д.І. Коваленко (Київський національний університет технологій та дизайну, Україна)

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ЗА РАХУНОК РОЗШИРЕННЯ ПОДАТКОВОЇ БАЗИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

У статті визначено місце і роль системи державного фінансового моніторингу та запропоновано шляхи удосконалення цієї системи за рахунок розширення податкової бази банківської діяльності з використанням мережі Інтернет. На прикладі Гонконгу вдалось висвітлити інший підхід, порівняно з США, до правового регулювання здійснення банківських операцій за допомогою використання мережі Інтернет, в т.ч. щодо створення окремої нормативно-правової бази для правового регулювання банківської діяльності.

Ключові слова: Інтернет-банкінг, державний фінансовий моніторинг.

Літ. 11.

Т.Э. Беялов (Киевский национальный университет технологий и дизайна, Украина)

Д.И. Коваленко (Киевский национальный университет технологий и дизайна, Украина)

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО ФИНАНСОВОГО МОНИТОРИНГА ЗА СЧЕТ РАСШИРЕНИЯ НАЛОГОВОЙ БАЗЫ БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СЕТИ ИНТЕРНЕТ

В статье определено место и роль системы государственного финансового мониторинга и предложены пути совершенствования этой системы за счет расширения налоговой базы банковской деятельности с использованием сети Интернет. На примере Гонконга удалось осветить другой подход, по сравнению с США, к правовому регулированию осуществление банковских операций посредством использования сети Интернет, в т.ч. касательно создания отдельного нормативно-правовой базы для правового регулирования банковской деятельности.

Ключевые слова: Интернет-банкинг, государственный финансовый мониторинг.

T.E. Belyalov (Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine)

D.I. Kovalenko (Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine)

IMPROVING THE SYSTEM OF STATE FINANCIAL MONITORING BY MEANS OF EXPANDING THE TAX BASE IN BANKING USING THE INTERNET

The article determines the place and the role of the state financial monitoring system and offers the ways to improve this system by means of broadening the tax base in banking using the Internet. Taking the example of Hong Kong the authors present a different approach as compared to the US, to legal regulation of banking operations through the Internet, in particular, formation of a separate legal framework for legal regulation of banking.

Keywords: Internet banking; state financial monitoring.

Постановка проблеми. Податкова теорія й практика в державах Заходу перебуває на високому рівні розвитку, накопичено унікальний і повчальний досвід оподаткування. Вивчення й адаптація до вітчизняних умов цього науково-практичного потенціалу є цікавим з точки зору академічної науки та має велику прагматичну цінність, особливо в умовах поширення глобалізаційних процесів. З огляду на практику оподаткування в Україні, порівняно з країнами Заходу, питання про рівень досконалості вітчизняної податкової системи є неоднозначним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Невирішені раніше частини загальної проблеми. Прийнято вважати, що національна система оподаткування не є досконалою. Проте ідеальної сукупності податків не існує ніде у світі, а стосовно того, що треба розуміти під оптимальною податковою системою, чіткого наукового уявлення немає. У будь-якій країні, а тим більше у демократично-правових державах, податки і податкові органи постійно критикуються. Податкова система України перебуває у цілком задовільному стані, адже більшість податків, у принципі, відповідають західним стандартам, особливо це стосується ПДВ і податку на прибуток. При оподаткуванні Інтернет-банків як найбільш поширеного виду віртуальних банків насамперед потребує вирішення питання визначення бази оподаткування. На думку М. Олеснікі та Е. Ліу, «дохід Інтернет-банку найбільш імовірно складається з платежів на погашення банківських відсотків, оплати онлайн послуг (таких як інвестиційні і особисті банківські послуги) і, можливо, плати за збереження інформації (банківської, фінансової та іншої) в базі даних мережі Інтернет» [11]. Даною проблематикою займалися такі вчені, як В.Л. Андрущенко [1], В.І. Коротун [3], М. Портер [4], О.О. Сунцова [3] та інші.

Метою дослідження є спроба удосконалити систему державного фінансового моніторингу за рахунок розширення податкової бази банківської діяльності з використанням мережі Інтернет.

Основні результати дослідження. Полеміка про податкові аспекти правового регулювання Інтернет-банкінгу в США серед громадськості, представників ділових кіл і державних установ ведеться вже тривалий час. Надзвичайно широкого розголосу набув проект «Оподаткування обміну даними та електронної комерції», який реалізовано за сприяння Національної податкової асоціації (National Tax Association), яка заснована ще в 1907 р. як аполітична освітня організація, що займається дослідженням і обговоренням комплексних і спірних проблем теорії оподаткування, податкової практики і політики, а також інших аспектів публічних фінансів (далі – проект). Метою цього проекту стало проведення широкодоступного дослідження, в межах якого мали бути виявлені і досліджені проблеми, що виникають під час оподаткування електронної комерції, в т.ч. й Інтернет-банкінгу, державними і місцевими податками, та розробка рекомендацій державним і місцевим фіскальним органам щодо оподаткування зазначеної сфери. Слід підкреслити, що цей проект зміг об'єднати велику кількість представників як окремих організацій промисловців (понад 16), так і державних установ та організацій (понад 9) [10].

На даний час місцеві органи в 34 штатах США мають право встановлювати податок з обороту. Це приблизно 7600 органів влади по всій країні, що стя-

гують податок з обороту, причому ця кількість може значно зрости у випадку зміни політики місцевих органів влади, які ще не прийняли відповідне рішення або відмовились від стягнення податків з обороту. У зв'язку з цим виникає проблема величезної кількості податкових ставок, що створює значну адміністративну перешкоду для здійснення торгівлі, в т.ч. і надання послуг Інтернет-банкінгу, між штатами, особливо для невеликих торговців, можливості яких були розширені завдяки розвитку електронної комерції. У межах проекту було висунуто таку пропозицію: «Має бути єдина податкова ставка в кожному штаті, яка б застосовувалась до всієї комерції, включаючи товари і послуги, що оподатковуються в кожному з таких штатів. Така норма повинна забезпечити захист і рівний розподіл доходів серед місцевих органів влади» [10]. Під час обговорення висувались також пропозиції щодо використання системи географічної інформації (Geographical Information System) для кодування з метою встановлення податкового округу, модифікації діючої системи ставок для зменшення її варіативності (наприклад, одна ставка для трансакцій з віддаленими контрагентами, друга – для всіх інших).

Жваві дискусії викликало обговорення питання про можливість розширення обов'язку віддалених (дистанційних) торговців стягувати податки з обороту і на користування. Було висунуто декілька варіантів вирішення цієї проблеми, але згоди так і не було досягнуто. Учасники зіштовхнулись з великою кількістю проблем, зокрема, браком детальної інформації про спрощення адміністрування податку з обороту (так, окремі представники бізнесу відмовлялись обговорювати ці питання до моменту узгодження всіх позицій в межах керівного відділу проекту) і потенційного ефекту «переміщення» (spillover) на інші податки. Було запропоновано варіант вирішення цих проблем шляхом прийняття відповідного закону, згідно з яким вимога реєстрації для утримання податків з обороту і на використання жодним чином не впливає на адміністрування інших податків. Зрештою, такі пропозиції були відкинуті як такі, що не встановлюють жодного прийняттого стандарту співвідношення з податками на підприємницьку діяльність, хоча й надають можливість уникнення «переміщення» в усіх інших випадках [10].

Чинна податкова система США надає штатам і місцевим органам влади широкі повноваження щодо того, які товари і послуги повністю оподатковуються податком з обороту і податками на користування, які – частково, а які повністю звільняються від оподаткування. Режим оподаткування трансакції може залежати від специфіки продукту чи послуги, від того, як буде використовуватись продукт чи послуга, від того, хто купує такі продукти чи послуги, де продукт чи послуга будуть перепродаватись. Наприклад, більшість штатів не застосовують податки на перепродаж, на купівлю з метою використання як компонента іншого продукту, на матеріали, що використовуються чи витрачаються в процесі виробництва, а також на сільськогосподарське обладнання [10]. Звичайно, що розбіжності у положеннях щодо обчислення податкової бази у штатах США створюють додаткові перешкоди для торговців із різних штатів. Зважаючи на це, учасники проекту відхилили пропозицію штатам про прийняття єдиної податкової бази в світлі спільної згоди щодо збереження

повноважень штатів на власний розсуд визначати перелік продуктів і послуг (в т.ч. і послуг Інтернет-банкінгу), які оподатковуються.

Окрему увагу було приділено питанню узгодження термінології. Запропоновано використовувати Центральну товарну класифікацію ООН (UN Central Product Classification). Цікаво, що Гармонізована тарифна сітка США (United States Harmonized Schedule) не була прийнята за основу учасниками, оскільки, незважаючи на високий рівень деталізації, не поширювалась на сферу послуг та іноді вимагала наявності критеріїв, які не є обов'язковими в переважній кількості штатів [10].

Для цілей оподаткування електронних операцій, в т.ч. і тих, які здійснюються через мережу Інтернет (йдеться про податки з обороту і на використання), пропонується використовувати такі принципи:

1. Встановлення походження електронних трансакцій має здійснюватись лише на рівні штатів і в жодному випадку не на субштатівському рівні.

2. Встановлення походження електронних трансакцій має здійснюватись на основі використання принципу місця використання або місця призначення до межі, де відповідна інформація є доступною в практичний, маловитратний і дієвий спосіб.

3. Мають бути розроблені спеціальні процедури аудиту й обліку даних.

Окремими учасниками висловлювалась думка, що доцільніше використовувати принцип місцезнаходження торговця, що, на їхню думку (особливо у випадку з цифровою продукцією і послугами), сприяло б кращому адмініструванню таких податків.

Розглядаючи проблему спрощення чинної податкової системи, учасники проекту виробили такі загальні підходи до уніфікації й спрощення адміністрування податків щодо електронної комерції:

1. «Базове податкове адміністрування на рівні штатів» (Base State Tax Administration) – передбачається, що торговець, який здійснює свою діяльність у декількох штатах, нестиме відповідальність за більшість питань, пов'язаних з податковим адмініструванням (в т.ч. реєстрація, аудит), лише перед одним штатом, в якому встановлено його місцезнаходження.

2. «Податкове адміністрування в реальному часі» (Real Time Tax Administration). Електронні технології, через які здійснюється оплата, дозволяють адмініструвати податок з обороту та на використання.

3. Вдосконалення чинної податкової системи шляхом внесення змін, що дозволятимуть торговцю, який здійснює свою діяльність у різних штатах, взаємодіяти з кожним штатом, в якому він утримує податок, і кожен штат самостійно відповідає за питання податкового адміністрування [10].

Пропонувалось також розробити єдину реєстраційну форму для торговців, прийняти єдиний закон про вирахування безнадійного боргу і використання дозволів на пряму оплату, єдині правила обліку й аудиту тощо.

Отже, незважаючи на все більш зростаючу популярність серед користувачів послуг Інтернет-банкінгу у США, говорити про визначену нормативну базу регулювання цієї сфери оподаткування поки що зарано.

Оподаткування доходів віртуальних банків Гонконгу і досі залишається досить складним і суперечливим питанням, незважаючи на спроби встанови-

ти законодавчі рамки регулювання діяльності цих суб'єктів, що могло б слугувати відправною точкою для встановлення специфічного режиму оподаткування результатів діяльності віртуальних банків.

Одним із перших питань, яке потребує вирішення під час оподаткування Інтернет-банків як найбільш поширеного виду віртуальних банків, є питання визначення бази оподаткування. Зрозуміло, що питання оподаткування доходів згаданих суб'єктів може викликати конфлікт фіскальних юрисдикцій різних країн (в залежності від оподаткування за територіальним принципом чи принципом країни резиденства).

Постанова про внутрішні доходи (Inland Revenue Ordinance Cap. 112 від 03.05.1947 зі змінами та доповненнями) не містить спеціальних положень щодо оподаткування електронної комерції, в т.ч. і доходів віртуальних банків [7]. Таким чином, при визначенні джерела певних доходів часто керуються судовими прецедентами, хоча суди подекуди відчувають практичну складність при вирішенні таких питань. Загальний підхід полягає у дослідженні того, які операції стали джерелом оподаткованого доходу і де вони здійснювалися. Але у випадку з Інтернет-банкінгом, як і з будь-яким іншим видом електронної комерції, проблема полягає в тому, що місце, де проводиться підприємницька діяльність з використанням сервера, саме по собі не визначає місця утворення доходів. Тому Департамент внутрішніх доходів у своєму листі щодо оподаткування податком на доходи електронної комерції (Departmental interpretation & practice notes No.39 "Profits tax treatment of electronic commerce", July 2001) (далі – Лист) зазначає, що під час визначення місця утворення доходів насамперед має враховуватись місце здійснення операцій, а не місцезнаходження сервера самого по собі [9]. Іншими словами, основну увагу має бути приділено тому, які і де саме банківські операції були здійснені за допомогою мережі Інтернет, а не питанню інструментарію.

Департамент внутрішніх доходів у п. 17 Листа зазначає, що компанія, основним місцем діяльності у сфері електронної комерції якої (в т.ч. і віртуальних банків) є Гонконг, підлягає оподаткуванню податком на прибуток [9]. Наприклад:

1. Компанія, яка проводить всі свої господарські операції в Гонконгу, крім функціонування сервера, який перебуває в її розпорядженні і розміщений за межами Гонконгу, підлягатиме оподаткуванню податком на прибуток.

2. Компанія, яка проводить всі свої господарські операції за межами Гонконгу, крім функціонування лише сервера, який перебуває в її розпорядженні і розміщений на території Гонконгу, не буде оподатковуватись податком на прибуток.

Варто зазначити, що у п. 9 Листа Департамент внутрішніх доходів вказує, що просте місцезнаходження сервера (навіть якщо він має можливість укладати контракти, здійснювати платежі чи доставку цифрових товарів) в окремій юрисдикції без використання людської діяльності в межах тієї же юрисдикції в цілому не означає проведення підприємницької діяльності в ній [9].

Окремо варто зупинитись на питанні постійного представництва, вимога відкриття якого є обов'язковою при створенні віртуального банку. Податкове законодавство Гонконгу містить таке визначення постійного представництва:

«філіал, управління чи інше місце господарської діяльності, крім агентств, які не мають повноважень і не ведуть перемовин та не укладають договори від імені головної компанії чи не мають частки акціонерного капіталу, що дозволяла б йому приймати керівні рішення від свого імені» [8]. Тому якщо нерезидент має постійне представництво, то це безсумнівно означає, що він здійснює підприємницьку діяльність в Гонконгу.

У зв'язку з цим постає питання щодо того, чи означатиме наявність постійного представництва ситуація, коли нерезидент надає певні послуги, наприклад, банківські, через сервер, який перебуває у його власності чи користуванні на правах оренди на території Гонконгу. Департамент внутрішніх доходів у п. 11 Листа стверджує, що проста наявність сервера не створює постійного представництва, оскільки протилежно не впливає з наведеного визначення постійного представництва [9].

Однак М. Олеснікі та Е. Ліюу [11] вважають, що концепція постійного представництва ґрунтується на старій економічній моделі, яка вимагала певної організаційно-правової форми присутності в країні як умову здійснення підприємницької діяльності, а, отже, не може використовуватись у сфері Інтернет-банкінгу. Аргументи такі: по-перше, особа, яка здійснює підприємницьку діяльність в сфері електронної комерції, може бути резидентом в одній країні, а особа, яка здійснює управління веб-сайтом, — резидентом в іншій. Оскільки електронна комерція не вимагає фізичної присутності, діяльність і управління веб-сайтом може стати важливим чинником при вирішенні питання щодо того, де ж дійсно здійснюється господарська діяльність; по-друге, стає дедалі важче у більшості випадків визначити, де ж виникає дохід. Доки сервер, на якому проводяться всі трансакції Інтернет-банку, може бути розміщений в країні А, отримувач онлайн-послуг банку може отримувати доступ до веб-сайту з країни Б.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, на прикладі Гонконгу нам вдалось висвітлити інший підхід, порівняно із США, до правового регулювання здійснення банківських операцій за допомогою використання мережі Інтернет, в т.ч. і в частині оподаткування таких операцій, який полягає у створенні окремої нормативно-правової бази для правового регулювання такого виду банківської діяльності. Однак, незважаючи на це, проблема правового регулювання оподаткування Інтернет-банкінгу залишатиметься вирішеною неповністю, оскільки не вироблено скоординованого підходу до ключових питань розвитку цієї сфери на міжнародно-правовому рівні (вироблення спільної термінології, визначення загальних принципів правового регулювання банківських операцій, що здійснюються за допомогою мережі Інтернет, в т.ч. і в частині оподаткування тощо). Потреба в цьому є надзвичайно гострою, оскільки мережа Інтернет є глобальною за своєю природою.

1. Андрущенко В.Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті. — Львів: Каменяр, 2000. — 153 с.

2. Единый архив экономических и социологических данных // Центр анализа данных ИИР ГУ-ВШЭ // stat.hse.ru.

3. Коротун В.І., Сунцова О.О. Податковий контроль в умовах трансформації національної податкової системи // Вісник ДонНУЕТ.— 2012.— №3.— С. 360—365.

4. Портер М. Міжнародна конкуренція. — М., 1993. — 668 с.

5. Энциклопедический словарь Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона (В 86 томах с иллюстрациями и дополнительными материалами) // www.vchi.net.
6. Complete databases OECD Stat Extracts // stats.oecd.org.
7. Inland Revenue Ordinance of Hong Kong Cap. 112, 3 May 1947 with next amendments // www.legislation.gov.hk.
8. Inland Revenue Rules of Hong Kong Cap. 112A, 22 August 1947 with next amendments // www.legislation.gov.hk.
9. Interpretation & practice notes of Inland Revenue Department of Hong Kong No.39 "Profits tax treatment of electronic commerce", July 2001 // www.bakernet.com.
10. National Tax Association Communications and Electronic Commerce Tax Project Final Report, September 7, 1999 // www.ntanet.org.
11. *Olesnick, M., Leow, E.* Global Tax and Withholding Issues // www.bakernet.com.

Стаття надійшла до редакції 6.11.2012.

КНИЖКОВИЙ СВІТ

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА
ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26
E-mail: book@nam.kiev.ua
тел./факс 288-94-98, 280-80-56

Сучасні проблеми розвитку національної економіки і шляхи їх розв'язання: Колективна наукова монографія / За наук. ред. д.е.н., проф. М.М. Єрмошенка. – К.: Національна академія управління, 2008. – 452 с. Ціна без доставки – 50 грн.

У монографії розглядаються теоретичні і практичні проблеми розвитку економіки України, пропонуються шляхи їх розв'язання з метою зростання її конкурентоспроможності та ефективності.

Буде корисною для аспірантів, викладачів вищих навчальних закладів, практичних працівників.